

אור ההלכות

לקי

הליכות עם ישראל

גליון חודש **מרחשוון** התשע"ה
גליון מס' 85

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4, קרית אונו, תד. 211, מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

מ"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

חזונו של אברהם אבינו

אוהל שלו ארבעה פתחים וכל צמא ורעב במדבר הכניסו אליו במאור פנים, האכילו והשקוהו. בעת שהותם באהלו היה אברהם אבינו מלמדם השקפה נכונה, הוא היה שואלם: שבעתם מאכילתכם? עתה אמרו נא לי, המים הללו ששתיתם מנין? והם ענו, מהבארות, ממי הגשמים. והוא היה ממשיך ושואלם וגשמים אלה מנין? וכך מאמצעי לאמצעי עד שמגיע עמם למקור כל הדברים והוא בורא העולם שממנו הכל ובלעדיו אין כלום. וכך היה מאיר את שכלם באור הדעת והאמת, בעשותו עמם צדקה וחסד.

אברהם אבינו הביא בשורה לעולם, בקראו בשם ה' הוא השפיע השפעה מכרעת על ההיסטוריה ועל השקפות בני האדם באנושות כולה. ברם, יוזמתו ופעילותו של אברהם גם קנו לו אויבים, כל מי שניזון מדרך השקר וכבודו ושלטונו מושתת על שחיתות מוסרית, יתנגד בודאי לחשיפת האמת שהרי בחשיפתה תתגלה פסולת הסיגים אשר בידיו, וכל הנוהגים אחריו יעזבוהו והוא ירד מגדולתו הדמיונית. ולכן, אברהם "ואברהם מברךך וימקלך אָאֵר", את חסידיך אברך אך את מתנגדיך אָאֵר.

ראשית ותכלית

אברהם אבינו אינו תופעה חולפת, הוא למעשה רק ההתחלה. הקב"ה מבטיח לאברהם שמזרעו יוולד עם נבחר ערכי ואמוני. עם שעתידי להדריך את האנושות כולה, להביאה לאמת הרעיונית הנשגבה בבורא עולם. לאמת המוסרית וההשקפתית באל אחד שאין בלתו, שאינו דורש מאת האדם להקריב את בנו ובתו או לשקץ את מחשבתו בזוהמה ובזימה. אל אחד שאינו אלים ודורסני, גס ופרימיטיבי. אל אחד שתכלית עבודתו להביאנו לשלמות מוסרית ושכלית, לאושר אמיתי ולא להזיה דמיונית, לאהבת האדם והחסד. ולכל הטובה הזו נזכה אם נטהר את מחשבתנו ונלך בדרכו של אברהם אבינו, וכפי שהעיד עליו ה' יתעלה: "כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּתֵּי אֶחָדָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט".

בו אלא תיאורי יכולותיו ודרכי הנהגתו את הבריה והברואים. אין ה' יתעלה פועל מתוך רחמנות וחנינה שהרי אלה אינו אלא תוצאה של התפעלות רגשית שאינן קיימות בו, אלא בגוף האדם השפל והבהמי. ה' פועל באופן שניתן לכנותו על ידינו כרחמים או כחמלה אך מקור הפעולות הינו אחר לגמרי. מקור הפעולות אינו התפעלות רגשית או התעוררות נפשית שהרי אלה מעידות על שינוי ותמורה והוא יתברך ויתעלה לא ישתנה לעולם, ולפיכך גם לא ניתן להעירו או לעוררו כי כל אלה שייכים בבני אדם שוכני עפר שנפשו מתעוררת ממעוררים חיצוניים להשיג ולפעול – והוא יתברך לא יושפע משום מעורר חיצוני שהרי הוא נעלה ומרומם מלהיות מושפע או מופעל מכל גורם חיצוני יהא אשר יהא. זוהי תמצית תפיסת היהדות, ואותה מבקש אברהם אבינו להעביר לבניו אחריו, והיא היא צוואתו של יעקב אבינו לבניו לפני פטירתו, "שמע [=דע] ישראל, ה' אלוהינו ה' אחד". יום יבוא והאנושות כולה תתאחד סביב השקפה זו, ותביא עמה מזרז לחלאים רבים וברכה ושלוש לעולם כולו.

"בְּשֵׁם ה' אֱלֹהִים"

"לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹרְאָךְ", ה' מורה לאברהם לצאת מארצו של נמרוד, עריצתו של נמרוד אינה מאפשרת את צמיחתה של חברה נקיית דעת והשקפה, "וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנֹסֵעַ הַגִּבְעָה". אברהם פונה לארץ כנען הזימתית והאלילית כדי לקרוא בשם ה', "וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֱלֹהִים". אברהם מקרב את בני האדם לדרך האמת בנועם ובחכמה. וכיצד קירבם? היה לו לאברהם

אברהם אבינו נולד בארם נהרים באור כשדים, בעת ששלט שם מלך עריץ וחזק מאוד בשם נמרוד, ותושבי המקום היו אליליים ומושחתים מאוד. כבר משחר ילדותו אברהם נחן בחשיבה ישרה, נקיה ומעמיקה. אביו הציבו למכור פסלים בחנותו, ואברהם החל לתהות, כיצד ייתכן שבני אדם שנבראו עם כוח הבנה, מחשבה ודיבור משתחווים ומקטרים לפסילי אבן דוממים? שאינם מועילים ולא מצילים?

אברהם חקר ודרש וגילה שקשה לבני אדם לעבוד ישירות את בורא העולם, והם נזקקו ליצור פסלים שיהיו אמצעי להשראת רוחניות מאת הבורא ואמצעי לקבלת מאווי האדם בכל העניינים, פוריות, זוגיות, פרנסה, שלום, אהבה ומלחמה. אך לאט לאט, נשכח המקור העליון ונותנה עבודת הפסלים לא כאמצעי לעבודת ה' אלא כמטרה בפני עצמה. כך התפתחה לה עבודת אלילים דמיונית ומתועבת בליבות ההמונים, והם שקעו יותר ויותר ברפשה ודעותיהם והשקפותיהם נשתבשו כליל.

ואברהם אבינו מחשב ומבקש אחר האמת, הוא נושא עיניו למרום, "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֹאוּ מִי בְרָא אֱלֹהִים", מחפש את בוראו ותוהה, אולי הירח הוא מקור ההווה, ושמה כדור החמה? סופר באגדה כי אברהם אבינו החל כבר בגיל שלוש בתהליך החקירה והדרישה אחר האמת, ובהיותו בן 40 שנים הוא הצליח להגיע בכח שכלו לחקר האמת ולהבין לבדו כי יש בורא אחד יחיד ומיוחד לעולם. בורא שאינו חלק מהבריה, כח אדיר ונעלם שאינו גוף ואין לו דמות הגוף ואינו כוח בגוף. הוא הוא שאין כיצוא בו...

תמצית השקפת התורה

אברהם אבינו השיב לעולם את הידיעה שהיתה ידועה לאדם הראשון ובמשך השנים עממה וכבתה מן העולם, והיא שיש בורא לעולם ולו ורק לו ראוי לעבוד, לאהוב ולערוץ מפניו. אלוה אדיר שנעלה ומרומם מכל מה שאנו מכירים, תכונות האדם המעורערות והגשמיות אינן שייכות בו כלל, לא מדויק כלל להגדירו כחכם או כרוחם, כי אין אלה תכונות עצמיות

המרכז העולמי
למשפט התורה

בית מדרש לדיני
ממונות

מכון מש"ה
לחקר משנת
הרמב"ם

מכון תורני
לחקר מנהגי
העדות בישראל

שיעורי תורה
תלמוד תורה
ויכולל אברכים

שבתות עיון
וירחי כלה

מפעלים לטיפוח
אהבת ישראל
וארצו

קרנות מחקר
עידוד וחסד

ארגון אשת חיל

העלון מוקדש
לזכרו של
בן יעיש (בועיש) פרג'ון
ע"ה

אור שנת השבע

בשבב לה' יתברך, לאחר "ברכת משה" על הלכות ברכות, ו"מועדי משה" על הלכות חנוכה, זכינו לראות אור בספר החדש שיצא "שמטת משה" על הלכות שביעית שכתב וערך הרב אביעד אשוואל יצ"ו.

הספר הוא על בסיס "משנת השמיטה" שיצא בשנת תשס"א, אלא שבספר הנוכחי נתווספו חידושים, הוראות ותשובות נוספות של מו"ר הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל וכן של מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א המקנות לנו הבנות חדשות וברורות יותר בנושא השמיטה.

בספר קיימות הלכות ברורות ומבארות היטב לגבי סוגי ירקות ופירות האסורים והמותרים, מאיזה כשרות כדאי לקנות וממה עדיף להימנע, מה יעשו חקלאים וגננים בשנת השמיטה, מתי מפקירים, את מה ואיך, איזה מלאכות מותר לעשות בקרקע, כיצד מבערים, איך שומרים על קדושת שביעית בפירות וירקות וכיצד עושים שמיטת כספים כהלכה.

עוד נמצא בספר חשוב זה מאמרים בעניין שביעית של מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א, צילומי

פרוזבול של חכמי תימן ושרטוטי מפות א"י שהחזיקו עולי בבל.

נביא מקצת הלכות מהספר בעניין קדושת שביעית והפסדן על קצה המזלג:

פרק ו' הלכות י"ח:

י. דרך השימוש הרגילה בפרי או בירק שיש בהם קדושת שביעית, הוא על פי מנהג אותה מדינה ואף מנהג של בני עדה מסוימת, על אף שרוב העולם אינו נוהג להשתמש באופן זה באותו פרי. לפיכך, דרך אכילה הנהוגה רק אצל הטבעוניים והצמחוניים ולא אצל שאר הציבור, נחשבת דרך אכילה.

יא. עבר ושינה פירות שביעית מדרך ברייתן או שימושן, הרי הוא מותר באכילתן.

יב. פירות וירקות שדרכם להאכל מבושלים, כגון: קישואים, תפוחי אדמה וכיוצא בהם, אסור לאכלם חיים. וכן פירות וירקות שדרכם להאכל חיים, כגון: מלפפונים, אבטיח, מלון וכיוצא בהם, אסור לבשלם.

יג. פירות וירקות שדרכם להאכל בין חיים בין

במשנה (ראש השנה א, ב'): "בראש השנה כל באי עולם עובדין לפניו כבני מרון". פעולת הזכרון צריכה להיות צרובה בדעתו של האדם, ונקודת המבחן היא עד כמה ומתי זוכר האדם את בוראו. בסיום דבריו "קשר" הרב רצון את דבריו בשמו של המנוח זכריה (=יחיאל), והציג את המשוואה שאם אדם זוכה לזכור את י-ה אזי התוצאה שהאדם יחיה בעזרת הא-ל.

לסיום נציין לכבודה של המשפחה, משפחת טייבי, החל מהאם, **מרת צבייה** שה' יאריך ימיה בטוב ושנותיה נעמיים שתמכה וטיפלה בבעלה בכל עת ובכל שעה והבנים שעמלו וטרחו על מנת "להרים" את יום העיון באופן שיהיה מכובד וראוי לזכרון אביהם.

יום העיון יפה ועשיר בתכניו המעשיים, הסתיים בתפילת ערבית ועם פנים נשואות לשנה טובה ומבורכת, אכ"ר.

יום עיון לזכרו של החבר ר' זכריה טייבי זצ"ל

ר' אלעזר קייסי יצ"ו

מסביר פנים לכל אדם ותמיד שמר על השלום והרעות. כך הכרנו את דמותו אשר חסרה לנו.

הרב **אריה נדב** עמד בנושא: "ההתבוננות התמימה והפשוטה בקיום המצוות". הקו המנחה בדבריו, שצריך לקיים מצווה גם אם טעמה אינו ידוע או אינו מובן, באשר טעמי מצווה הם כדי לסבר את האוזן או כדי שנוכל "להכיל" את המצווה בשכלנו האנושי. ראייה לכך הביא הרב כמה דוגמאות של טעמי מצווה שמציין הרמב"ם במקורות שונים שלכאורה סותרים זה את זה, ויישב הרב זאת שטעם למצווה הוא פונקציונלי לזמן למקום ולחברה.

אחר תפילת מנחה פתח הרב **יעקב אריאל**, בענייני שנת השמיטה וסקר את השיטות השונות הקיימות היום בשיווק הפירות והירקות של שנת השמיטה, "יבול נוכרי", "היתר מכירה" ו"אוצר בית דין". בדבריו, ציין הרב את העדיפות ל"אוצר בית דין" והסביר את הרציונל העומד מאחורי שיטה זו.

מו"ר הרב **רצון ערוסי** סיים את יום העיון בנושא היום הקרב ובא, "ובריות בו יפקדו", הציר המרכזי בדברי הרב שאין הא-ל זקוק ליום זיכרון כי אין שכתה לפני כסא כבודו, למרות האמור לכאורה

שלושים יום לאחר הסתלקותו של חברינו ר' **זכריה טייבי** ע"ה נערך בבית הכנסת "אגודת אחים" רמב"ם ר"ג יום עיון לזכרו.

ציבור מכובד הגיע לבית הכנסת ממקומות שונים כדי להוקיר את זכרו של המנוח וגם לשמוע דברי חכמה מפי רבנים חשובים.

ביום העיון נשאו דברים (לפי הסדר) כבוד הרבנים: **הרה"ג אריה נדב** - רב שכונת רמת עמידר ר"ג, **הרה"ג אריאל יעקב** - רב העיר ר"ג, ומו"ר **הרה"ג רצון ערוסי** - רבה של העיר קריית אוננו וחבר מועצת הרה"ר.

יום העיון כאמור נערך לזכרו של החבר ר' זכריה ז"ל שמן הראוי שנציין ולו מעט מתכונותיו היפות. ר' זכריה אהב את בית הכנסת ומי שהכירו ראה בהליכתו ובכניסתו לבית הכנסת שמחה נסוכה על פניו בבחינת "לכו נרננה לצור ישענו". חרף מצבו הבריאותי הקשה לא חדל מלפקוד את מושבו בבית המדרש ואת הופעתו לתפילות בבית הכנסת. כשהיה עובר לפני התיבה או עולה לקרא בתורה, מגרונו בקעה השתוקקות לחסות בנועם ה'. ניכר היה שהשתדל לא רק להיות רצוי כלפי שמיא אלא השתדל להיות אהוב כלפי הבריות כשהוא

אנו שמחים להודיע על קיום "ירחי כלה חורף" בהשתתפות:

מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

רבה של קרית אונו חבר מועצת הרה"ר לישראל ויו"ר הליכות עם ישראל

בנושא: שמיטה הלכה למעשה

שיתקיים אי"ה מיום רביעי ועד מוצש"ק כ"ה - כ"ח כסלו תשע"ה (17-20.12.14) במלון "ענבר ערד"

המחיר לזוג 2480 ₪

ניתן לשלם ב-3 תשלומים

לפרטים והרשמה: דניאל 054-6729040, 054-7260002

הכנס השנתי העולמי

לדיני ממונות ה' 24

בנושא: השחיתות הציבורית בהלכה ובמשפט

יתקיים אי"ה בימים רביעי ועד מוצש"ק ב' - ה' טבת תשע"ה (24-27 דצמבר 2014) במלון "רמדה" בירושלים.

בהשתתפות נשיא המדינה מר ראובן ריבלין

לפרטים: משרד העמותה 03-5340819

אגדתא ופירושה (א)

אחת הסוגיות המופלאות בתלמוד היא סיפור מחלוקתו של רבי אליעזר הגדול עם שאר חכמי דורו בסוגיית תנורו של עכנאי (בבא מציעא נט,ב). נחלקו בה חכמים בדיון של תנור חרס שנטמא וחילקוהו לחלקים שחל מחבר ביניהם, האם פקעה ממנו טומאתו או שנשאר טמא? רבי אליעזר הגדול נותר בודד מול שאר החכמים ולא הסכים לקבל את דעתם למרות שהיו רבים. משראה רבי אליעזר שאינו מצליח לשכנע את חבריו בדרכים המקובלות פנה לדרכי שכנוע אחרות. בתחילה הכריז: "אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח" ומתארת הגמרא שנעקר אותו עץ חרוב ממקומו למרחק רב. חבריו ענו לו שאין מביאים ראיה מחרוב! רבי אליעזר פנה והציע הצעה אחרת: "אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו" והחלו המים לזרום לאחריהם, אמרו לו: אין מביאים ראיה מאמת המים! רבי אליעזר לא התייash והציע ראיה נשית: "אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו", הטו כותלי בית המדרש ליפול על החכמים עד שווער בהם רבי יהושע ואמר: "אם תלמידי חכמים מנציחים את זה בהלכה אתם מה טיבכם", לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא קצפו מפני כבודו של רבי אליעזר. מוסר ועומדין. רבי אליעזר ניסה לבסוף כלי אחרון שנראה המרשים מכולם - אמר להם: "אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו". יצאתה בת קול ואמרה: "מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: "לא בשמים היא" (דברים ל, יב)... אין אנו משגיחים בבית קול שכבר כתבת בהר סיני בתורה "אחרי רבים להטות" (שמות כג, כב)!

פירושים רבים נאמרו למעשה מופלא זה, ורבים נעזרו בו כדי להמחיש את מעמדה ועוצמתה

של ההלכה, והיותה מסורה לידיהם של החכמים. היו שרצו ללמוד ממנה שגם לא חייבת להיות התאמה בין הכרעת חכמים לאמת ולמציאות. אולם למרות שאכן ישנם מקומות מהם נראה שפער כזה בין ההלכה למציאות יכול להופיע, לא מדובר בדברים שנובעים מהתעלמות חכמים מהמציאות אלא מדובר בפער שמקורו במגבלות האדם או מטבעה של מערכת משפט שצריכה להיות אחידה וקבועה לכולם ואינה יכולה להתאים עצמה לכל מקרה פרטי (מורה הנבוכים ג,לד).

מי שאמון על חינוכו של הרמב"ם מזהה במבט ראשון שקשה ללמוד מסוגיה כזו לפני שמזהים למה היא רומזת, שהרי ברור שלפי התרחשה כפי התיאור הפשוט שבו נכתבו הדברים. בעולמנו המוכר שום חכם לא מניח עצים, משנה את כיוון זרימת המים, מפיל קירות או מעקם אותם וגם לא ממציא קולות שתומכים בו מהשמים. בנוסף לכך גם בהבנת הפשוטה של הסיפור ישנם רמזים שצריך לחפש להם מובן: מדוע הוסיף רבי אליעזר להביא ראיות של ניסים למרות שראה שחבריו אינם מתרשמים מהם?

הגמרא גם מציגת פרט שכנראה יש לו חשיבות והוא שהעץ היה עץ חרוב, לכאורה כל הזזת עץ מרשימה באותה מידה ואין משמעות לסוג העץ? אולם מאגדות אחרות שמוכרות לנו ובהן נזכר החרוב נוכח להאיר את הדברים. במעשים של רבי חנינא בן דוסא (ברכות יז,ב; תענית כד,ב) רבי שמעון בר יוחאי (שבת יז,ב) הופיע החרוב כמאכל פשוט של אנשים המסתפקים במועט, ומהם ניתן ללמוד שרבי אליעזר לא להצביע על מידה חשובה שהייתה בו והביאה לגדולתו בתורה - לא היה מי שלמד כמוהו מבחינת תסקפותיו במועט והתרחקותו מהנאות העולם כדי להקדיש עצמו לתורה (פרקי דרבי אליעזר א). מידה זו בוודאי השביחה את תלמידו ובלשון חז"ל היא שכינה בעדיפות הכרעתו ההלכתית שמן הסתם היא נקיה

ומדויקת יותר משל חבריו. חבריו ענו לו שאם לא ישכנע אותם בצורה עניינית שיקול כזה עם כל חשיבותו אינו יכול לשנות את פסיקתם, כי הבנתם שונה ועליהם לפסוק רק לפי הבנתם. גם ראיתו השניה של רבי אליעזר מהמים עוסקת בנושא שסמליותו מפורסמת, המים מסמלים בדרך כלל את התורה או את מידת הענווה, שכן המים תמיד מחפשים את המקום הנמוך ביותר. מידה זו הייתה ברבי אליעזר שהרי הקפיד לומר רק דברים ששמע מרבותיו ולא את חידושי האישיים (סוכה כז,ב), רבי אליעזר ציפה אם כן שחבריו יצטרפו למסקנתו ולדרך למדנותו, וגם כאן הם לא קיבלו את עמדתו.

הטיעון השלישי שהעלה עסק בכותלי בית המדרש, ואכן לא היה חכם שישב בין כתלים אלו בשקידה המתקרבת לשל, הגמרא מספרת שלא היה אדם שהגיע לפניו לבית המדרש ולא היה אדם שעזב אחריו, ובכל אותם שעות שהיה שם לא היה מתנמנם (סוכה כח,א). מול שקידה מרשימה כזו מי יכול להתמודד? ועדיין טענו חבריו שאין זו טענה עניינית שתשנה את מסקנתם, הם חייבים לפסוק רק לפי הבנתם האישית ואף אסור להם להיות מושפעים מדעתו של גדול הדור. ישנו ציווי מפורש על כך (ראה הלכות סנהדרין י,א) ובדיני נפשות בשל חשש זה מתחילים לשמוע את דעות הדיינים הקטנים תחתיהם (שם ו).

אננם ביררנו עד עתה רק את שלוש הראיות הראשונות שבמעשה זה והותרנו את משמעותה של ה"בת-קול" לפעם אחרת, אולם כבר ניתן לראות שלפי המשמעות האמתית של הסוגיה אין מדובר בכך שרבי אליעזר עשה ניסים וממלא ברור שהוא לא הוכיח מהי האמת. הערותיו היו צדדיות ולא נגעו למקרה עצמו שבו נחלקו חכמים, ממילא כל ניסיון ללמוד מכאן על פסיקה בניגוד למציאות אינו נכון ויש לחפש לו מקורות אחרים.

הקבלת פני מיר הגאון הרב רצון ערוסי שליט"א

עשרות רבות באו להקביל את פני מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א בבית הכנסת שיבת ציון בקרית אונו ביום שני י"ט תשרי ד' חוה"מ סוכות. הקבלת פני הרב נערכה במתכונת הקדומה והמסורתית שנהגה בתים. בתחילה, מטר הרב שעור בתלמוד (ר"ה י"ד-ט"ו:) אתרוג שישיית שנכנס לשביעית ואתרוג שביעית שנכנס לשמינית, וביארה והסביר היאך שיטת רבינו

הרמב"ם. השיעור היה מעניין ומעשיר מאוד והרבה מסכים הסתלקו כשהרב הסביר את הנושא. לאחר מכן התפללו בצבור תפילת מנחה, שלאחריה, התחיל החלק המעמד עיקרי של הקבלת פני הרב, כאשר מו"ר נשאל שאלות ע"י הצבור (בענייני חג הסוכות, ושבת), אותם הינחה הרב אלון מגורי יצ"ו.

בהקבלה זו השתתפו וכיבדו בנוכחותם אורחי כבוד חשובים, ביניהם הרב השוחט והמוהל המפורסם הרב יהודה גמליאל יצ"ו מו"ץ ברחובות, הרב נחמיה הלוי יצ"ו רב מושב אחיחוד, הרב אשר מלמד יצ"ו, רב משטרת מחוז מרכז ומדור מזון במשטרה. ניתן לצפות בשידור חוזר של הקבלת פני הרב באתר החדש נצח ישראל net-sah.org

להחזיר עטרה ליושנה: המהפכה של הרמב"ם

ספרו הגדול של הרמב"ם (1138-1204) "משנה תורה", בפרויקט של עשור הונגש לקהל הרחב וזוכה לעדנה מחודשת בלימוד המוני, בדיוק כפי שהרמב"ם רצה. במהפכה שמו"ר הגאון הרב יוסף קאפח התחיל - בנוסח מדויק, בהבנה נאמנה ופשוטה - ובלשון אחרת: רמב"ם על פי הרמב"ם.

משנה תורה - תורת חיים

ספרו של הרמב"ם נועד לחולל תמורה עמוקה בחיי העם היהודי. הוא נועד לסכם את כל ההלכה היהודית, כולל החלקים ההגותיים שבה, לסדר אותה במבנה אדריכלי מרשים, ומעל הכול להכריע דרך אחידה לעולם היהודי. מעשה יומרני שלא נעשה מאז הופעת התורה ועד ימיו, ולמעשה, עד ימינו אנו. הספר נועד לכול, גדול וקטן, איש ואשה, בעל לב רחב (הבנה מעמיקה) ובעל לב קצר (הבנה שטחית), אלא שבאופן פרדוקסלי ככל שנכתבו עליו פרשנויות, כך הפך נחלתם של תלמידי חכמים בלבד, היפך כוונת מחברו. האופן בו נלמד "משנה תורה" בתים - בנוסח מדויק, בהתאמה לכתיב הרמב"ם בשאר ספריו, בפשטות ובאופן חי - היה יחודי, ולא פרץ את תקרת הזכוכית לשאר העם.

בשנים האחרונות זכה ספרו של הרמב"ם למהפכה מחודשת, של לימוד המוני הן בשל החזון שסיפק למדינה החדש, ובשל הגנשת הספר באופן הנאמן לכוונת מחברו, במובנים מסוימים בדיוק בדרך שהוא עצמו ייחל לה. עשרות אלפי לומדים הלומדים פרק יומי ברמב"ם (רק במסגרת החמ"ד כ-6000 תלמידים) מתוודעים למרחב העצום של היהדות, לפער בין ימינו לבין התמונה הגדולה הראויה ליהדות, מקדש וטהרה, משפט ושלטון, והכל במיזוג של חכמה ואהבה, ורואים בחזונו מושא באופן מאוזן ושלם למימוש. מהפכה זו היא גדולה ממהפכת לימוד הדף היומי,

מפני שהאחרונה מתאפיינת בהכרת מכל ומתן התלמודי, בגלות כמו בארץ, שבדרך כלל נותר תלוש מן חיי המעשה ומן ההכרעה. מהפכה זו גדולה ממהפכת לימוד ההלכה, מפני שזו מכוונת להלכה הנוהגת בימינו, הלכה שרובה עסוקה, כמעט כמו בגלות, בפרט ו"בזמן הזה", כגון הלכות שבת, תפילה וכו', ומותירה מחוץ ללימוד את הלכות המשפט העברי, את המקדש, את השלטון. במילים אחרות את החלק הלאומי. הרמב"ם הוא היחיד שיכול לתת הבנת תמונת היהדות כולה, ומתוך ההכרעה לעורר את השאיפה למימושה.

יוזמת ההנגשה של "מפעל משנה תורה"

"מפעל משנה תורה" שהקמתי הוא ביסודו מפעל מתנדבים של קונצנזוס, בדומה לקונצנזוס שזכה הרמב"ם עצמו. שותפים בו גופים רבים המומחים בתחומים (מכון משה, מכון משפטי ארץ, מכון התורה והארץ, מכון המקדש ועוד), תלמידי חכמים משיבות שונות (תורת החיים, אור וישועה ועוד), מתחומים שונים (ד"ר יחיאל קאהר מן האקדמיה ללשון העברית, פרופ' זהר עמר מאוני' בר אילן ועוד). ניכר כי המופע הנדיר של הלכה והיצירה, בא גם מתוך, אין מדובר בביאור "יבש" של חוקר לשונאי הבא לבאר מילים קשות, אלא ביצירה מקיפה ויסודית שנעשתה בנגיעה אישית, ואולי מפני כך, גם מצליחה לגעת אישית בלומדים רבים.

המיוחד בביאור

היעוד הגדול של הספר - שהולך ומתממש לנגד עינינו - כבר נחזה על ידי מחברו הרמב"ם באגרת לתלמידו כותב התלמוד: וכל מה שתאיתי לך מי שלא יקבלוהו כראוי לו, אין זה אלא בדורי. אבל בדורות הבאים, כאשר תסתלק הקנאה ותאווה השררה, יסתפקו כל בני ישראל בו לבד.

ר' יוחאי מקבילי יצ"ו

הרמב"ם המשימים את אמירתו מ"מורה הנבוכים" או מ"פירוש המשנה" או מאגרותיו ותשובותיו. כל מקורות הביאור צוינו. באופן זה הלומד רואה תמונה שלמה על תפיסתו של הרמב"ם, והדבר נכון שבעתים במקומות בהם מובא רעיון החינוכי שהרמב"ם ראה כחשוב יותר מן ההלכה: "כי חשוב אצלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד" (סוף פירוש המשנה למסכת ברכות). הביאור עשירי בכותרות, המספקות ללומד בהצצה בלבד תמונה רחבה, ומעוררת להבין את מאזן החשיבות של המצוות בתורה. הביאור עשירי בתמונות, בזיהוי היראליה של הצומח והחי, שהרמב"ם עצמו החשיב ביותר. בסוף כל ספר צורפו נספחים מעשיים, כגון "חזון השכרת דירה" הנספח להלכות שכירות, עליית הרמב"ם להר הבית וכדומה. כך החיבור הנדרש בין המתואר ברמב"ם לבין זמנו זה, נעשה ריאלי, ממשי, כפי שלא נעשה מעולם. האופי החדש והנאמן למקור שבו עוצבה הגנשת הרמב"ם תורמת תרומה מכריעה לכך שהלומד מצליח לראות את התמונה השלמה והמדויקת כפי שהרמב"ם רצה.

לכל אחד ולכולם יחד

לכן הביאור יכול לשמש כמצע לכל לומד בכל תחום של היהדות. מצע מבוסס ונאמן. לא רק כדי ללמוד, או כדי לעשות. אלא כדי לחיות, לדעת לחיות, ולחיות בדעת.

היעוד הגדול של הספר - שהולך ומתממש לנגד עינינו - כבר נחזה על ידי מחברו הרמב"ם באגרת לתלמידו כותב התלמוד: וכל מה שתאיתי לך מי שלא יקבלוהו כראוי לו, אין זה אלא בדורי. אבל בדורות הבאים, כאשר תסתלק הקנאה ותאווה השררה, יסתפקו כל בני ישראל בו לבד.

לברזל נטוע לכדי ספקות חלילה כתוצאה מעיון ודרישה (לדוגמא: היה מבול או לא העיקר שלא יישחת זרע המוסר האנושי, בחינת מתי לבווד את הגשמות ולהבין את האליגוריה).

(בנימה אישית אומר כי אני מתעסק בהוראה בבתי ספר שונים ובין היתר מלמד גם מדעים).

2. מהו "מחודש" או חידוש העולם? מהו קדמות העולם או העולם הקדמוני?

ת: 1. לא רק הרמב"ם עסק במדעים, אלא גם חז"ל ומקורות רבים לכך. לא שלדעת הרמב"ם, להבדיל מהחולקים עליו בתקופה הבתראת, תלמודית, לימוד המדעים הוא חלק בלתי נפרד מלימוד ההלכה, כי לימוד המדעים תכליתו, ידיעת המציאות, ואי אפשר להלכה נכונה בלי ידיעת המציאות. וכן לימוד המדעים, הוא הכרחי ללימודי סתרי תורה, כי יש צורך להכיר את הבריאה, כדי לידע את הבורא. יש קושי גדול מאוד לראות במקור מדעי, כי זו לא תכליתו. פירוש המקרא תוך שמירה על קדושתו ועל המסגרת האמונית שלו, מצריכה ידיעת הקבלה, שקיבלו חז"ל מדור דור, כדי שלא לגבי כל ענין למחר ולפרשו בצורה אליגורית, זאת מלבד הצורך לידע את קוד הפרשנות המקראית ההלכתית, שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, ואת הקושי של הפרשנות האגדית, בשלושים ושתיים מידות, האגדה נדרשת. לפי עיקר אמונתנו, אין עולמנו קדמון במובן שאין לו גיל, כי אנו מאמינים ב"חידוש העולם", כלומר, שה' ברא את העולם ברצונו, יש אחר ההעדר המוחלט.

2. אחד מעיקרי אמונתנו שהקב"ה ברא את עולמו יש אחר ההעדר המוחלט, וזו הגדרה יותר מדויקת, לביטוי הידוע "חידוש העולם" או העולם מחודש, כי אין בשום פנים ואופן לחשוב שהיתה איזה שהיא מציאות לעולם בטרם נוצר ע"י ה', כי זו אמונת הקדמות, והיא פסולה מבחינתנו.

ש: א. במקרה בו אני מתפלל בבית כנסת שלא בנוסח תימני. ובמהלך התפילה הם מדלגים על קדיש כיוון שאין "יתום" בקהל. האם אני רשאי לומר קדיש? אם כן, באיזה נוסח? האם צריך לבקש רשות מאבי? ת: א. לשיטתנו, אין להרבות בקדישים. לשיטתם, הם מרבים בקדישים.

ולכן כל קדיש שאינם אומרים אותו, ולו מטעם שאין יתום, צריך לבדוק אם לפי שיטתנו היה מקום לאמרו.

ואם מדובר בקדיש אחרי לימוד תושבע"פ, הרי מנהגנו לומר קדיש דעתיד לחדתא, והוא הקדיש שנהגו לאחרונה בתימן, שיתום אומר. אבל יכול לאמרו גם מי שאינו יתום, ואין צורך בשום בקשת רשות מן האב שהוא בחיים, ולאן מן האם שהיא בחיים. בתימן לא חששו לכל אלה.

ת: אם חתם את הברכה מבלי שאמר ותן טל ומטר, יבקש ותן טל ומטר בברכת שומע תפילה. חתם שומע תפילה מבלי שביקש ותן טל ומטר יחזור לברכת ברכנו, ושם יבקש ותן טל ומטר, וימשיך יתר הברכות שאחריה, לפי הסדר עד סוף התפילה. היה וסיים את כל התפילה מבלי שביקש ותן טל ומטר, יחזור לראש התפילה ויתפלל בשנית, ויזהר שלא ישכח לבקש ותן טל ומטר בברכת ברכנו.

ש: ראיתי אצלנו בבית כנסת (תימנים) שנוהגים להכניס תינוק שמולד לבה"כ בחג שמחת תורה ולחלק ממתקים לילדים האם יש מקור? או שזה מנהג? האם זה רק אצל התימנים? והאם עושים זאת אחרי גיל שנה או לפני?

ת: לא תינוק אלא בן שנתיים או שלוש ומעלה. איני ידוע מקור לכך.

ש: נשאלתי שאלה מחבר חילוני והוא ביקש שאני אשאל.

1. לפי המדע הוכח מדעית שהעולם נברא בוודאות מלפני יותר מששת אלפים שנה, וביהדות היא קיימת רק 5773.

2. אם אכן היה "מבול", איך נשאר עץ חי על פני האדמה, כי הרי כתוב ש"נח" שלח את היונה להביא עלה זית, שזה אומר שהעץ היה חי ואיך יכול להיות שאחרי ארבעים יום של מבול נשאר עץ חי בכלל.

ת: 1. גיל העולם, גם לפי המדע הוא בגדר השערה מדעית, ולא דבר שהוכח בוודאות.

עם כל זאת, אין אותה השערה סותרת את התאריך המסורתי שלנו. כי הוא מתייחס מהאדם הראשון שאותו תיארה התורה, וששת ימי בראשית, אינם נמדדים בזמנים של יום ולילה במובן של 24 שעות.

2. "א"ה המבול היה עולמי, וי"א שהמבול היה אזורי. בשני המקרים, אין הכרח לומר שבגלל המבול נמחה עולם הצומח, בעיקר אילנות גדולים, שהרי עצי זית יש בארץ בני 700 שנים, אלא נמחה כל חי.

ש: 1. ידועה עמדתו של מורינו הרמב"ם על חשיבות למידת המדעים (מעשה בראשית), ועד כמה מצווה כל יהודי שחפץ לעלות במדרגות תורתיו הקדושה לדעת אותם.

אי לכך מלבד למידת המדעים בתקופת חז"ל מחכמי יוון הקדומה ומסורות חכמה שהיו ברשותם, היכן מצוין כי חובתנו היהודית ללמוד מדעים נדמה (אלמלא דעת הרמב"ם בעניין) כי נדחק נושא חשוב זה לאחיצת הרוח היהודית בד' אמות של הלכה בלבד. בנוסף כיצד ניתן להשיב לתיאוריות המדעיות בדבר תופעות טבע שיש סברה להן בתורתנו הקדושה (דוגמת: מבול, עידן הקרח, גיל העולם) מלבד התשובה שאין טעם להתעסק בזה אלא להפיק הראוי מהנלמד, שזו כשלעצמה תובנה פרקטית אך נוחה "ברחה" עולה הימנה.

בנוסף, אתייחס לדברי הרמב"ם שמציין כי קיים שלב בעליית מדרגות התורה שמערער את מה שהיה

ש: 1. האם אחרי שמצחצחים שיניים בשבת אפשר לשטוף את המברשת או אסור משום מכין?

2. לקצוץ סלט ירקות בקוץ ירקות ידני?

3. לכוון שעון שבת בשבת בלא להזיז את השעה, האם אפשר לי לקצר את משך פעילות השעון? למשל עכשיו השעה 10 והמזגן כבר עובד, והמזגן אמור לעבוד עד 12 האם אוכל לקצרו שיסיים עבודתו ב11, וכן אם אינו עובד כעת אלא אמור לעבוד עוד שעה האם אוכל להרים את הזיזים שיתחיל עבודתו בעוד חצי שעה?

4. שעון מעורר שמצלצל בבוקר שבת האם אוכל לכסותו בבגד שלא ירעיש?

5. שעון מעורר האם אוכל להניח אותו במגירה פתוחה, האם כשמצלצל אוכל לסגור את המגירה?

6. האם אפשר לתת לילד קטן בן שנתיים ירקות שביעית?

7. האם אפשר לקנות היתר מכירה באשראי שאין בזה מסחר ולשמור קדושת שביעית?

8. האם אוכל לאכול אצל מי שקונה היתר מכירה שהרי כבר נעשה האיסור ולשמור קדושת שביעית בירקות?

ת: 1. למי שמתיר צחצוח שיניים בשבת, דומני שאין איסור לשטוף המברשת, כי אין בה סחיטה. ושמא יצטרך אותם בשנית, לשיטת חזו"ר.

2. מותר. 3. בשבת, לקצר - לא. להאריך - כן.

ביו"ט - לקצר ולהאריך - מותר.

4. כן. 5. כן.

6. ירקות האסורים, אפילו מדרבנן, אסור לאב לתת לו. 7. מותר. 8. רק בשעת דוחק.

ש: מהו המקור לאיסור "גזל שניה" ולמה זה גזל הרי זה לא דבר שאין בו שווה פרוטה?

ת: "גזל שניה" הוא ביטוי כנגד משהו שמפריע לחברו לישון, וזהו נזק. ואסור להזיק לחברו. ואין אנו מדברים דווקא על ערכים כספיים, אלא על איסור הלכתי שלא להזיק לחבר, בכל סוג של נזק.

ש: 1. הור"י ובני משפחתי אינם נוהגים לחומרה, או כשיטתנו לדינא בנושא שמיטה, והם קונים ירקות "היתר מכירה". אני הבנתי שניתן לאכול אצלם, אך האם אין בעיה שאני אוכל מירקות שסחרו בהם? איך אשמור קדושת שביעית שאני אצלי?

2. מה דעת הרב בנושא אוצר הארץ של הרב אריאל? האם זהו אוצר בית דין לכל דבר שלא טוב לשיטתנו?

ת: 1. אין לך ברירה. אם תוכל להשפיע עליהם בדרכי נועם, שלפחות בזמן שאתה מתארח אצלם, ירכשו מגורמים שהם יותר קרובים לשיטת רבינו, כמו אוצר הארץ, מה טוב. ואם לא - כבוד הוריק עדיף.

2. הוא קרוב יותר לשיטת רבינו.

ש: אם לא אמר "טל ומטר" בברכת השנים וחתם מה יעשה? מה הדין גם לגבי שאם שכח יאמר בשומע תפילה? ומה יעשה אם שכח לומר בשני המצבים?

לכו אל יוסף, אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ

לר"ר יוסף קאפצ'ה מו"ר הרב יוסף קאפצ'ה הי"ו

ילמדינו רבינו: הרמב"ם בפ"ג מהלכות תפלה הלכה ט"ו אומר: "ובכל יום... וכשמחזיר את האחרון אומר קדיש. וכבר אמרנו... ואח"כ מפטירין בנביא". כיצד יש להבין את דברי הרמב"ם בהלכה זו, האם יש

סתירה בין שני חלקי ההלכה והאם לפי הלכה זו קימת סתירה למה שנאמר ב'תכלאל' שבימי חול המועד אין אומרים קדיש לאחר ספר ראשון אלא רק לאחר ספר שני - לאחר שנשלמה חובת היום? בצפיה לתשובה הק"ו סעדיה נפש.

[תשובה] לק"י

ל' ניסן תשל"ט אינו סותר אלא מפרש, שהאומר לעיל כשמחזיר את הראשון

אור ההלכות

הליכות עם ישראל

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קריית אונו ת.ד. 211, 55100

עורך ראשי: יוסף פרחי

עורכי משנה: אריאל פרחי, שמואל חמדי

חברי המערכת: הרב צפניה ערוסי, אבי חמדי, אביעד

רצהבי, ישראל רוב

טל': 03-5340819 פקס': 03-5343658

דוא"ל: orhalichot@gmail.com

מספר המערכת של העלון בספרייה הלאומית: 2789255

כתובת לתרומות להמשך הפצת העלון: ת.ד. 5042 נתניה